

Джерело:

Дудоров О.О., Дудорова К.Б. Про відповідальність за переслідування у контексті імплементації Стамбульської конвенції. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. 2024. Вип. 17 (29), 2024. С. 244–261.

ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПЕРЕСЛІДУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

Мета. Метою написання статті є висвітлення проблеми криміналізації переслідування у контексті імплементації Стамбульської конвенції і визначення шляхів удосконалення КК України. **Методика** включає комплексний аналіз та опрацювання положень чинного кримінального закону України та інших країн, міжнародно-правових документів, наукових джерел, а також формулювання авторських висновків і рекомендацій. Під час дослідження використано такі **методи** наукового пізнання: логіко-семантичний, формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий, моделювання. **Результати.** За результатами проведеного дослідження: 1) констатовано, що серед міжнародно-правових договорів саме Стамбульська конвенція містить найбільш повне визначення поняття переслідування як окремого типу соціально неприйнятної поведінки. Доведено, що, не зробивши певних застережень при ратифікації Стамбульської конвенції, Україна взяла на себе зобов'язання криміналізувати переслідування. Встановлено, що кореспондування положень чинного кримінального законодавства України з відповідним конвенційним положенням є фрагментарним, а усунення існуючої правової прогалини можливе лише в законодавчому порядку; 2) показано, що виконання Україною відповідного міжнародно-правового зобов'язання, зумовленого ратифікацією Стамбульської конвенції, має бути виваженим, що актуалізує звернення до релевантного зарубіжного досвіду. При криміналізації в Україні сталкінгу доцільно взяти до уваги способи описання переслідування в КК ФРН, де цей тип соціально неприйнятної поведінки визначено чітко і повно. Зокрема, на сприйняття заслуговує закріплення відкритого переліку дій, які можуть розцінюватись як переслідування, адже такий підхід зумовлений схвальним прагненням охопити різноманітність типових для сучасного сталкінгу поведінкових схем і запобігти можливій прогальності кримінального закону, наприклад, через розвиток цифрових технологій; 3) аргументовано хибність підходу, згідно з яким об'єктивна сторона переслідування як складу нового для України кримінального правопорушення має визначатись через вичерпний перелік конкретизованих дій. Запропоновано для обговорення авторську редакцію диспозиції кримінально-

правової норми, присвяченої переслідуванню. Доведено, що стаття про переслідування може бути розміщена або у розділі III Особливої частини КК України (з огляду на те, що особиста свобода як родовий об'єкт відповідних кримінальних правопорушень, не обмежуючись фізичною свободою людини, включає в себе свободу людини в частині можливості вибору нею своєї поведінки, свободу самостійно розпоряджатись собою та узгоджується із цивілістичним розумінням особистої свободи як особистого немайнового блага фізичної особи), або у розділі V Особливої частини КК України – поряд із близькими за спрямованістю заборонами, які покликані забезпечувати охорону приватності і за допомогою яких на сьогодні можуть розцінюватись окремі прояви переслідування. **Наукова новизна.** Встановлено недоліки наявного стану законодавчого забезпечення кримінально-правової протидії переслідуванню і запропоновано узгоджені з положеннями Стамбульської конвенції шляхи усунення цих недоліків. **Практична значимість.** Результати дослідження можуть бути використані у правотворчій діяльності при вдосконаленні чинного КК України, а також проєкту нового КК України.

Ключові слова: переслідування, сталкінг, відповідальність, криміналізація, Стамбульська конвенція, імплементация, домашнє та гендерно обумовлене насильство, особиста свобода, приватність.

Oleksandr Dudorov,

Doctor of Legal sciences, Professor, Professor of the Department of Criminal Law policy and Criminal Law Educational and Scientific Institute of Law of Kyiv National University named after Taras Shevchenko, 60 Volodymyrska Str.,

Kyiv, 01033, Ukraine,

tel. +380956878850

e-mail: o.o.dudorov@gmail.com

Kateryna Dudorova,

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Legal Courses Department of Berdyansk State Pedagogical University,

66 Zhukovskoho Str., Zaporizhzhya, 69002, Ukraine,

tel. +380669662925

e-mail: k.b.dudorova@gmail.com

ON LIABILITY FOR STALKING IN THE CONTEXT OF THE ISTANBUL CONVENTION IMPLEMENTATION

Purpose. The purpose of writing the article is to highlight the issue of criminalization of persecution in the context of the implementation of the Istanbul Convention and to identify ways to improve the Criminal Code of Ukraine. The **methodology** includes a comprehensive analysis and elaboration of the provisions of the current criminal law of Ukraine and other countries, international legal documents, scientific sources, as well as the formulation of author conclusions and recommendations. The following **methods** of scientific knowledge were used in the course of the research: logical-semantic, formal-logical, systemic-structural, comparative-legal, modeling. **Results.** Based on the results of the research: 1) it was established that among the international legal treaties, the Istanbul Convention contains the most comprehensive definition of the concept of persecution as a distinct type of socially unacceptable behavior. It has been proven that, without making certain reservations when ratifying the Istanbul Convention, Ukraine undertook to criminalize persecution. It has also been established that the correspondence between provisions of the current criminal legislation of Ukraine and the corresponding convention provision is fragmentary, and the elimination of the existing legal gap is possible only through legislative amendments; 2) it has been demonstrated that Ukraine's fulfillment of the corresponding international legal obligation, conditioned by the ratification of the Istanbul Convention, must be balanced, which appeals to relevant foreign experience. When criminalizing stalking in Ukraine, it is advisable to consider the way stalking is described in the Criminal Code of the Federal Republic of Germany, where such type of socially unacceptable behavior is defined clearly and completely. In particular, the establishment of an open list of actions that can be considered as harassment deserves acceptance, because such approach is motivated by a positive desire to cover the variety of behavioral patterns typical for modern stalking and to prevent the possible laxity of the criminal law, for example, due to the development of digital technologies; 3) the fallacy of the approach is argued, according to which the objective aspect of prosecution as a component of a new criminal offense for Ukraine should be determined through an exhaustive list of specified actions. The authors' version of the disposition of the criminal law norm addressing persecution is proposed for discussion. It has been proven that the article on persecution can be placed either in Chapter III of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine (given that personal freedom as the generic object of the relevant criminal offenses, not limited to the physical freedom of a person, includes the freedom of a person in terms of the possibility of choice behavior, the freedom to manage oneself independently and is consistent with the civilized understanding of personal freedom as personal non-proprietary good of an individual), or in Chapter V of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine – along with similar in their scope

*provisions, which are designed to ensure privacy protection and with the help of which separate manifestations of persecution can be considered today. **Scientific novelty.** Deficiencies of the existing state of legislative provision of criminal law countermeasures against persecution are identified and ways of eliminating these deficiencies, consistent with the provisions of the Istanbul Convention, are proposed. **Practical significance.** Results of the research can be used in law-making activities to improve the current Criminal Code of Ukraine, as well as the draft of the new Criminal Code of Ukraine.*

Keywords: *persecution, stalking, liability, criminalization, Istanbul Convention, implementation, domestic and gender-based violence, personal freedom, privacy.*

Постановка проблеми. Російсько-українська війна, як не парадоксально це звучить, відкрила «вікно можливостей» для реформування національної правової системи. Одним із кроків, які підтверджують цивілізаційний вибір і незворотність євроінтеграційного курсу України, стало ухвалення 20 червня 2022 р. Закону України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» [1] (далі – Стамбульська конвенція). Зроблені при цьому виважені заяви (про незмінність законів України щодо інститутів шлюбу, сім’ї та усиновлення, про застосування конвенційних положень для захисту прав людини та основних свобод, рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, гендерної ідентичності, формування відповідального материнства та батьківства, підтримки сім’ї та охорони дитинства тощо) видаються цілком достатніми для спростування аргументів окремих дослідників, які обстоювали сумнівну тезу про передчасність ратифікації Стамбульської конвенції, зокрема на тій підставі, що наше суспільство, мовляв, не сприймає її окремі положення [2, с. 98].

Стамбульська конвенція є важливим документом у сфері захисту прав людини і забезпечення гендерної рівності, тобто цінностей, на яких базується Європейський Союз (ЄС). Її ратифікація була однією з вимог для отримання Україною статусу країни-кандидата до ЄС та одночасно продемонструвала, що Україна розділяє цінності і принципи ЄС [2, с. 5]. Унікальність Стамбульської конвенції як орієнтиру національних політик європейських країн у відповідній сфері визначається належністю цього комплексного міжнародно-правового документа до конвенцій

нового покоління, що містять не лише декларації, наміри, а й перелік конкретних зобов'язань держави стосовно вдосконалення законодавства і правозастосовної практики, а також забезпечення належних фінансових і людських ресурсів. Ба більше: кожна норма, викладена в Стамбульській конвенції як документі, що є результатом багаторічних напрацювань міжнародно визнаних експертів, вважається втіленням кращого досвіду нормативного регулювання протидії домашньому і гендерно зумовленому насильству і боротьби з цими явищами, який продемонстрував свою практичну ефективність. Це міркування вважається достатнім аргументом на користь запозичення формулювань, що пропонує Стамбульська конвенція, до національного законодавства та (або) тлумачення його положень з урахувань її цілей, принципів і вимог [4, с. 5, 15–16]. Положення Стамбульської конвенції небезпідставно визнаються синтезом усіх міжнародних нормативно-правових актів, прийнятих у попередні роки, через що у ній найбільш чітко описано типи суспільно небезпечної поведінки, які полягають у вчиненні насильства щодо жінок і домашнього насильства, і висунуто вимогу щодо їх криміналізації [5, с. 63].

Слід зважати і на те, що Україна, починаючи з 1 листопада 2022 р., має звітувати перед GREVIO на предмет вжиття нею законодавчих та інших заходів задля введення в дію положень Стамбульської конвенції. Взаємодія GREVIO з державою під час процедури її оцінювання і через спеціальну процедуру розслідування сприяє дотриманню та реалізації Стамбульської конвенції, а також дозволяє GREVIO розробляти індикатори виконання Стамбульської конвенції та готувати відповідні рекомендації для держави [6].

Цілком очевидно, що ратифікація Стамбульської конвенції і набрання нею чинності для України – поважний привід для розроблення і внесення відповідних змін до Кримінального кодексу України (далі – КК). Тому й недивно, що чимало дослідників висловились щодо потрібності чергового осучаснення КК, зумовленого ратифікацією Стамбульської конвенції. Так, А. Харитонova висуває низку цікавих пропозицій щодо оновлення КК у частині відповідальності за вчинення сексуальних кримінальних правопорушень [7], а М. Хавронюк веде мову про необхідність

встановлення кримінальної відповідальності за такі діяння, як психологічне насильство (погрози чи примушування, що призвели до психічного розладу), переслідування (сталкінг або систематичні погрози, що змусили потерпілу особу боятися за свою безпеку), примушування або підбурювання жінки чи дівчини до калічення її геніталій, поведінка сексуального характеру, метою або наслідком якої є порушення гідності особи, а також про врахування як обтяжувальних деяких обставин учинення відповідних кримінальних правопорушень [8]. Урядова уповноважена з питань гендерної політики К. Левченко так само наголошує на необхідності вдосконалення кримінального законодавства, зокрема в частині: криміналізації сталкінгу (переслідування) і сексуальних домагань; зміни описання каліцтва жіночих статевих органів; усунення колізій між статтями 152, 155, 156 КК [3, с. 7, 8]. На переконання В. Руфанової, криміналізація сталкінгу дозволить сформувати юридичну базу для протидії такому діянню і забезпечення захисту постраждалих. Це може стати сигналом для суспільства, що такі дії є не «нормою», а караним порушенням прав людини [9, с. 280, 281].

Згадані і подібні пропозиції потребують наукового осмислення. Тим більше, що всупереч наведеній вище тезі про оптимальність формулювань Стамбульської конвенції інколи серед фахової спільноти зустрічається думка про те, що впровадження на національному рівні міжнародно-правових норм, присвячених домашньому і гендерно обумовленому насильству, яке зводиться до буквального перекладу відповідних положень міжнародно-правових актів, не є належним варіантом їх імплементації. Мабуть, ніхто не сумнівається у необхідності криміналізації нових типів соціально шкідливої поведінки на виконання положень Стамбульської конвенції, однак це варто робити виважено і фахово, не ігноруючи теоретичне вчення про криміналізацію, у межах якого визнається, що міжнародно-правова необхідність і допустимість – це важливий, однак лише один із принципів криміналізації. Складно не погодитись із висловленою в юридичній літературі думкою про те, що непродумана імплементація міжнародно-правових норм до КК, яка не враховує історичний досвід країни, особливості суспільних відносин і напрацювання правової доктрини, призводить до виникнення системних помилок

при кваліфікації і «виходу з ладу» механізму правозастосування, зокрема через неврахування системи наявних кримінально-правових норм [10, с. 280].

Викладене повною мірою стосується і такого негативного явища, як переслідування (сталкінг). На сьогодні в Україні має місце фрагментарність кримінально-правового реагування на цей тип соціально неприйнятної поведінки при тому, що остання порушує права людини, завдає величезної шкоди і страждання окремим особам. Якщо раніше жертвами сталкінгу зазвичай ставали публічні фігури (музиканти, митці, актори, спортсмени тощо), приватне життя яких є недосяжним і природно викликає суспільний інтерес, то сьогодні потерпілими від переслідування все частіше стають пересічні громадяни.

Переслідування може носити сексуальний характер, а може бути засноване на інших ознаках, наприклад, расовій чи етнічній [7]. За переслідування особу складно притягнути до відповідальності, оскільки воно може сприйматись, наприклад, як звичайне залицяння. Статистичні дані стосовно жертв переслідування в Україні відсутні, але частіше від нав'язливої уваги страждають жінки. Існує тонка межа між тим, що особа подобається, і переслідуванням. Так, якщо особа не зазнає страждань від переслідувань, то вона не є жертвою. Однак якщо особа зазнає моральних і психологічних страждань від переслідування, то вона є жертвою, і тоді їй необхідно звертатися за правовим захистом [11]. Жертви переслідування перебувають у складному становищі, оскільки, попри те, що вони мають право звернутися за допомогою до правоохоронних органів, відсутні спеціальні законодавчі норми, які встановлюють відповідальність за переслідування, у зв'язку з чим є ризик того, що правоохоронні органи не нададуть належну оцінку поведінці переслідувача як протиправних дій [12].

Проблема переслідувань серйозно загострюється через розвиток інформаційних технологій і поширення засобів електронної комунікації у житті сучасної людини. Як слушно зазначає В. Руфанова, зміна комунікативних практик знаходить своє відображення у поведінці індивідів, адже структура комунікації безпосередньо впливає на людину, формує її погляди, стиль життя і спілкування, соціалізує її. Розвиток інформаційних технологій впливає не тільки на появу нових форм

спілкування, а й формує нові види та форми злочинної поведінки, які також вчиняються у віртуальному світі щодо реальних людей, за допомогою мережі Інтернет і засобів електронної комунікації [9, с. 274].

Чинне законодавство України не встановлює відповідальності за переслідування як кримінальне правопорушення окремого виду, а положення КК не спроможні охопити всі елементи такого посягання, як переслідування, і, отже, не є ефективними у цьому випадку. Відповідно, чинне законодавство України не відповідає вимогам Стамбульської конвенції щодо переслідування [13, с. 60], а це актуалізує проблему сприйняття відповідного міжнародно-правового стандарту.

Переслідування є поширеним діянням, яке створює незручності для жертви та є проявом насильства над іншою особою; воно може мати місце як серед знайомих людей, так і абсолютно незнайомих, не обмежується якимись конкретними характеристиками, може мати різноманітні причини, характер і прояви. Однак де б не відбувалось переслідування – у реальному чи віртуальному світі, воно є протиправною поведінкою, і ця проблема потребує кваліфікованого вирішення на законодавчому рівні. До слова пропозицію криміналізувати саме і тільки онлайн-переслідування, тобто переслідування, вчинюване в цифровій сфері [14, с. 13–14], навряд чи можна оцінити інакше, ніж як невинувато фрагментарну.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання кримінально-правової характеристики переслідування (сталкінгу) досліджували такі вітчизняні науковці, як В. Батиргарєєва, А. Ведернікова, К. Задоя, Р. Кваша, Я. Оленіна, В. Руфанова, Н. Савінова, Г. Собко, В. Філінович, М. Хавронюк, А. Харитонova, А. Хлопов, О. Шармар та ін. Незважаючи на значимість праць названих авторів, проблема оптимального сприйняття українським законодавцем положення Стамбульської конвенції, присвяченого переслідуванню, поки що залишається невирішеною.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення проблеми криміналізації переслідування у контексті імплементації Стамбульської конвенції і визначення шляхів удосконалення КК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Почати наше дослідження вважаємо за доцільне з аналізу міжнародно-правового регулювання переслідування.

У ст. 34 Стамбульської конвенції йдеться про те, що сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умисну поведінку, яка полягає у повторному здійсненні загрозливої поведінки, спрямованої на іншу особу, що змушує її боятися за свою безпеку, було криміналізовано. Вважається, що серед інших міжнародних документів саме Стамбульська конвенція містить найбільш повне визначення поняття переслідування. Більшість європейських країн, які криміналізували переслідування, дотримується викладеного (конвенційного) підходу до визначення досліджуваного правопорушення, розуміючи під ним не стільки поодинокі дії, скільки модель (лінію) певної негідної (неприйнятної) поведінки.

У КК відсутнє визначення поняття переслідування (сталкінгу), що ускладнює розуміння останнього як для представників юридичної спільноти, так і для пересічних громадян. При цьому у п. 14 ст. 1 Закону України від 7 грудня 2017 р. «Про запобігання та протидію домашньому насильству» переслідування визнається окремою формою психологічного насильства, що включає словесні образи, погрози, зокрема щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи. Очевидно, що у згаданому Законі поняття переслідування вжите і розкривається у значенні, відмінному від визначеного у Стамбульській конвенції. Щоправда, як влучно зауважує О. Шармар, у цьому документі не конкретизовано, в чому саме проявляється загрозлива поведінка при вчиненні переслідування, не розкрито поняття повторності її здійснення [15, с. 84].

Утім, у нагоді тут стають супровідні документи. У пунктах 182–185 Пояснювальної доповіді до Стамбульської конвенції роз'яснюється, що переслідування полягає у повторюваній загрозливій поведінці, направленій на конкретну особу, а наслідком цієї поведінки стає почуття страху, яке виникає в такій особі. Загрозлива поведінка переслідувача проявляється в постійному слідуванні за

особою, небажаному спілкуванні з іншою особою або в доведенні до відома цієї особи факту, що за нею стежать. При цьому фізичне слідування за особою здійснюється шляхом появи переслідувача на місці роботи жертви, в спортивних або навчальних закладах, де буває жертва, а також шляхом стеження за особою в Інтернеті (в чатах, на сторінках соціальних мереж тощо). Небажане спілкування здійснюється шляхом нав'язування будь-якого активного спілкування з переслідуваною особою з використанням при цьому можливих і доступних засобів спілкування, включаючи сучасні засоби зв'язку та інформаційно-комунікаційні технології. До такої загрозової поведінки переслідувача можна віднести й інші види поведінки, наприклад, псування майна іншої особи, залишення непомітних слідів контакту з особистими речами переслідуваної особи, дії, спрямовані на домашню тварину переслідуваної особи, фальшиві імена або поширення неправдивої інформації в Інтернеті. Важливо, що будь-яка подібна загрозова поведінка переслідувача має вчинятись умисно і з наміром викликати у жертви почуття страху. Положення ст. 34 Стамбульської конвенції мають на меті охопити кримінальну природу загрозової поведінки, певні ознаки якої самі по собі не завжди розглядаються як кримінально протиправна поведінка, і стосуються поведінки, що повторюється та складається із серйозних епізодів. Зазначена поведінка має бути спрямована безпосередньо на переслідувану особу. Одночасно країни можуть поширити дію цього положення на поведінку щодо будь-якої особи в соціальному оточенні потерпілої особи, зокрема членів її сім'ї, друзів і колег. На практиці при переслідуванні жертви переслідувачі часто не зупиняються виключно на своїй жертві, а починають переслідувати близьких осіб такої жертви. Зазначене може поглиблювати у жертви відчуття страху і втрати контролю над ситуацією [16, с. 124–125].

Із п. 182 Пояснювальної доповіді до Стамбульської конвенції випливає, що загрозова поведінка, яка лякає особу, змушує її боятися за свою безпеку, може проявлятися з-поміж іншого у доведенні до відома особи факту, що за нею стежать. Тобто це приклад однієї з численних дій, в яких, на думку розробників Стамбульської конвенції, може проявлятися переслідування як тип неприйнятної

поведінки. Однак механічне сприйняття цього фрагменту міжнародно-правового документа буде неправильним: якщо варіативну дію, яка означає відповідний прояв переслідування, описати подібним чином (як доведення до особи факту, що за нею стежать чи будуть стежити), то це навряд чи буде вдалою ідеєю, адже не виключені ситуації, коли одна особа інформує іншу особу – потерпілу (причому навіть неодноразово), що хтось за нею стежить, задля того, щоб потерпілу особу убезпечити, попередити тощо. Звісно, такий «корисний інформатор» не повинен визнаватись переслідувачем, зокрема й у кримінально-правовому сенсі.

Згідно з ч. 5 ст. 3 КК закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Найбільш оптимальний варіант співвідношення міжнародних договорів і КК як джерел кримінального права України, як відомо, полягає в тому, що ратифікація міжнародного договору, який містить положення кримінально-правового характеру, супроводжується необхідними змінами до КК, які є формою імплементації до КК відповідних положень міжнародного договору. Ратифікація у червні 2022 р. Стамбульської конвенції не супроводжувалась внесенням змін до КК, що загалом є зрозумілим з огляду на поточну ситуацію в країні. Не варто забувати і про те, що значною мірою кримінально-правові положення Стамбульської конвенції були сприйняті в Україні задовго до її ратифікації – на підставі Закону України від 6 грудня 2017 року «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами».

Коли ми ведемо про Стамбульську конвенцію та конкретно її ст. 34 «Переслідування», слід з'ясувати, з чим ми маємо справу – із зобов'язанням України чи рекомендацією для неї?

З одного боку, відповідно до п. 3 ст. 78 Стамбульської конвенції її ст. 34 належить до так званого факультативного блоку криміналізації, залишаючи на розсуд держав-учасниць питання щодо (не-)криміналізації переслідування, а тому не створює для України, як і для будь-якої держави-учасниці, зобов'язань *sensu stricto*.

Тобто, на перший погляд, створюється враження, що це – міжнародно-правова рекомендація.

У п. 3 ст. 78 Стамбульської конвенції зазначається, що будь-яка держава або ЄС під час підписання або передачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження чи приєднання може в заяві, адресованій Генеральному секретарю РЄ, заявити, що вона залишає за собою право передбачати некримінальні санкції, замість кримінальних санкцій, за поведінку, передбачену в статтях 33 і 34 Стамбульської конвенції. Тобто якщо в Законі про ратифікацію таких застережень не передбачено, то це не позбавляє Україну права зробити їх згодом. Система застережень, передбачена Стамбульською конвенцією, намагається сприяти поступовому їх зняттю через певний проміжок часу шляхом впровадження часових обмежень на всі застереження [13, с. 58].

У п. 186 Пояснювальної доповіді до Стамбульської конвенції, зазначається, що держава – учасниця Конвенції залишає за собою право застосовувати *некримінальні* санкції за переслідування за умови, що вони будуть ефективними, пропорційними і переконливими [16, с. 125]. І фіксація такої дискреції є черговим проявом виправданої гнучкості, обстоюваної розробниками аналізованого міжнародно-правового документа.

При ратифікації 20 червня 2022 р. Стамбульської конвенції Україна зробила лише одне застереження, яке не стосується переслідування, а саме: «Відповідно до пункту 2 статті 78 Конвенції Україна залишає за собою право не застосовувати положення пункту 2 статті 30 Конвенції до приведення національного законодавства у відповідність із зазначеними положеннями Конвенції» [1]. У згаданій нормі Стамбульської конвенції йдеться про компенсацію тим, хто постраждав від тяжких тілесних ушкоджень або порушення здоров'я. Звідси випливає, що Україна зобов'язана криміналізувати переслідування.

Для порівняння: відповідно до ст. 40 Стамбульської конвенції країни – її учасниці вправі самотійно визначати, будуть вони відносити сексуальні домагання до кримінально караних дій чи застосовуватимуть за таку небажану для жертви поведінку сексуального характеру, що принижує людську гідність чи має таку мету,

адміністративні або інші правові санкції. У п. 155 Пояснювальної доповіді до Стамбульської конвенції суголосно зазначається, що з урахуванням специфіки такої поведінки вона може ставати предметом правового захисту в рамках або кримінального законодавства, або інших правових санкцій [16, с. 118]. Інакше кажучи, ніхто не зобов'язує Україну у режимі «тут і зараз» визнавати сексуальне домагання кримінальним правопорушенням. Ба більше: Україні не обов'язково повинна визнавати сексуальне домагання саме кримінальним правопорушенням згідно з власним кримінальним законодавством; достатньо визнати цей тип поведінки адміністративним проступком чи гарантувати потерпілим від подібної поведінки можливість захищати свої права в порядку цивільного судочинства.

Щодо криміналізації переслідування, як з'ясувалось, ситуація є принципово іншою. Виходить, що у межах ратифікованого міжнародного договору Україна взяла на себе зобов'язання змінити внутрішнє кримінальне законодавство – криміналізувати переслідування, проте це зобов'язання поки що не виконала.

У світлі сказаного не може бути підтримана пропозиція запровадити за переслідування адміністративну відповідальність; ідея ж криміналізувати «систематичне вчинення сталкінгу» [17, с. 321] заслуговує схвальної оцінки із застереженням: переслідування за своєю природою, як вже зазначалось, – не одиничний акт (поодинокі дії), а певна лінія (модель) неприйнятної поведінки, через що звороти на кшталт «систематичне переслідування» є алогічними.

Із наведених міркувань слід критично оцінити і ту обставину, що у проєкті нового КК України [18] статтю про переслідування як кримінально протиправну поведінку як окремого виду не передбачено. Натомість сексуальне домагання запропоновано визнавати кримінальним проступком (ст. 4.5.10 проєкту КК). Такий підхід розробників перспективного кримінального закону не сприяє належній імплементації положень Стамбульської конвенції. До слова заборону переслідувати потерпілу людину або її близьку людину, що включає фізичне слідування за ними, стеження або доведення до них факту, що за ними стежать чи будуть стежити, розробники проєкту нового КК України виправдано пропонують віднести до обмежувальних заходів (п. 3 ч. 2 ст. 3.6.3).

Далі розглянемо питання про кримінально-правову оцінку проявів переслідування за чинним законодавством України. Окремі прояви (складники) переслідування можуть отримувати кримінально-правову оцінку на підставі положень чинного КК. Це щонайменше норми про: домашнє насильство (ст. 126-1 КК); погрозу вбивством (ст. 129 КК); порушення недоторканності житла (ст. 162 КК); порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передається засобами зв'язку або через комп'ютер (ст. 163 КК); порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК); умисне знищення чи пошкодження майна (ст. 194 КК); погрозу знищення майна (ст. 195 КК); хуліганство (ст. 296 КК); жорстоке поводження з тваринами (ст. 299 КК). Однак лише за певних умов вчинення особою згаданих кримінальних правопорушень може набувати характеру переслідування у конвенційному сенсі.

Так, у Пояснювальній записці до Стамбульської конвенції зазначено, що переслідування з-поміж іншого може полягати у таких діях, як фізичне слідування за особою, залишення непомітних слідів контакту з особистими речами. Очевидно, що вказані дії можуть включати випадки порушення недоторканності житла, відповідальність за вчинення якого встановлена у ст. 162 КК. Зіставлення ознак складу цього кримінального правопорушення із конвенційними характеристиками переслідування наводить на думку про те, що за певних умов порушення недоторканності житла або іншого володіння особи може набувати характеру переслідування у розумінні Стамбульської конвенції. Щоправда, мета викликати у потерпілого відчуття страху за власну безпеку диспозицією ст. 162 КК не охоплюється. Крім того, переслідування може означати собою «комбінацію» різних за своїм характером дій; це, наприклад, незаконне спостереження за житлом особи (може охоплюватись ст. 162 КК) і нав'язування їй спілкування у соціальних мережах (не охоплюється ст. 162 КК) [19, с. 178].

У п. 182 Пояснювальної доповіді до Стамбульської конвенції зазначено, що загрозна поведінка може мати вигляд стеження за особою у віртуальному світі (в чатах, на сторінках соціальних мереж тощо). Певним чином ця поведінка підпадає під дію ст. 163 КК «Порушення таємниці листування, телефонних розмов,

телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер». Загалом же порушення таємниці листування чи іншої кореспонденції передбачає більший ступінь втручання в приватне життя особи, ніж просто стеження за нею, і, відповідно, є більш суспільно небезпечним діянням [19, с. 179].

Вище вже говорилося, що відповідно до Пояснювальної доповіді до Стамбульської конвенції до загрозової поведінки можуть належати поширення неправдивої інформації в Інтернеті, стеження за особою у віртуальному світі. Потенційно такі дії можуть розцінюватись і як порушення недоторканості приватного життя (ст. 182 КК) (зокрема, якщо ці дії проявляються у незаконному збиранні, зберіганні, використанні, знищенні, поширенні конфіденційної інформації про особу або зміні такої інформації). Як і у випадку з порушенням таємниці листування, порушення недоторканості приватного життя є більш суспільно небезпечним типом поведінки, ніж деякі з ідентичних йому проявів переслідування [19, с. 179]. При цьому не варто заперечувати можливість охоплення складом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 182 КК, наприклад, випадків поширення неправдивої інформації, незаконного збирання та зберігання конфіденційної інформації про особу, що іноді нерозривно пов'язане із самим процесом стеження.

У п. 183 Пояснювальної доповіді до Стамбульської конвенції до загрозової поведінки віднесено різноманітні види поведінки, наприклад, псування майна іншої особи. При цьому у ст. 194 КК встановлено відповідальність за умисне знищення або пошкодження чужого майна, що заподіяло шкоду у великих чи особливо великих розмірах або (якщо взяти до уваги відповідну правову позицію Касаційного кримінального суду Верховного Суду) вчинене загальнебезпечним способом. До того ж метою злочинця при вчиненні переслідування у формі псування майна є не стільки завдання майнової та іншої шкоди потерпілому, скільки привернення його уваги до факту стеження. Як наслідок, тільки у незначній кількості випадків злочин, передбачений ст. 194 КК, може набувати характеру переслідування за змістом Стамбульської конвенції [19, с. 179].

Відповідно, є підстави погодитись із узагальнюючою думкою К. Задої та Я. Оленіної про те, що ступінь кореспондування положень чинного кримінального законодавства України зі ст. 34 Стамбульської конвенції є фрагментарним через відсутність у КК окремої (самостійної) заборони, присвяченої переслідуванню як кримінальному правопорушенню окремого виду. Хоч за певних умов вчинення особою кримінальних правопорушень різних видів може набувати характеру переслідування у конвенційному сенсі, кримінально-правова кваліфікація дій у таких випадках жодним чином не відрізнятиметься від ситуацій, коли те саме кримінальне правопорушення характеру переслідування не має [19, с. 179].

Суголосно висловлюються: 1) В. Руфанова, на думку якої жодна з наявних кримінально-правових норм не охоплює повною мірою суспільні відносини, які порушує переслідування [9, с. 281]; 2) А. Хлопов, який пише, що, з огляду на наявний законодавчий арсенал, на перший погляд, може здаватися, що особа надійно захищена законодавством від переслідування, але насправді це не так. Адже фактично поки не буде вчинено правопорушення, яке підпадає під дію однієї із згаданих вище кримінально-правових норм, переслідуваний, крім термінового заборонного припису, не має жодного захисного інструментарію. Тобто особа може розраховувати на реакцію з боку правоохоронних органів фактично за умови, що переслідувач переходить до фізичного впливу чи погроз. Якщо ж поведінка переслідувача полягає в створенні спаму повідомлень, постійних дзвінках протягом доби чи інших способах пошуку зв'язку з жертвою, що, так би мовити, «дошкуляє людині», то це загалом не визнається кримінально протиправною поведінкою [20, с. 407]. Крім цього, як слушно зауважує В. Батиргарєєва, переслідування часто залишається прихованим деліктом, бо окремі види поведінки переслідувача (наприклад, небажані подарунки або листи, несподівана поява у полі зору жертви, паркування автомобілів біля будинку жертви) не вважаються кримінальним правопорушенням [21, с. 377].

Викладене демонструє існуючу в правовому полі України прогалину, усунення якої можливе лише в результаті конструктивної законодавчої роботи. Це необхідно також, аби уникнути ситуації, коли наявні кримінально-правові норми

поширюються на відносно нове суспільно небезпечне діяння, на яке вони не розраховані. Крім зменшення ефективності кримінального закону, такий сценарій створює ризик застосування аналогії у кримінальному праві, що забороняє ч. 4 ст. 3 КК.

Постає питання про місце заборони, присвяченої переслідуванню, у системі Особливої частини КК. Виходячи з того, що причинами сталкінгу можуть бути різноманітними, А. Харитонova вважає, що місце такому новому складу кримінального правопорушення, як переслідування, на сьогоднішньому етапі розвитку вітчизняного законодавства, скоріше за все, слід шукати у розділі II або III Особливої частини КК, а захищені від дискримінації ознаки мають бути передбачені як кваліфікуючі [7].

А. Андрушко зазначає, що особиста свобода як родовий об'єкт кримінальних правопорушень, норми про які об'єднані у розділ III Особливої частини КК, не обмежуючись фізичною свободою людини, включає в себе свободу людини в частині можливості вибору нею своєї поведінки, свободу самостійно розпоряджатись собою [22, с. 111, 126, 141, 142, 143]. Цей підхід узгоджується із цивілістичним розумінням особистої свободи як особистого немайнового блага фізичної особи, суть якого полягає у можливості вільно, на власний розсуд, з метою задоволення власного інтересу та переслідування особистої мети визначати свою поведінку і приймати рішення [23, с. 365]. Таким чином, варіант із розділом III Особливої частини КК видається прийнятним. Зокрема, подібну позицію обстоює Н. Савінова, виходячи з того, що переслідування входить до групи діянь, які мають єдину мету, – вплив на гідність людини через аб'юз [24, с. 134].

Натомість Г. Собко, зводячи переслідування до систематичних протиправних дій, що завдають шкоди психічному здоров'ю потерпілого, пропонує включити до КК ст. 126-2 із однойменною назвою [25, с. 181, 596]. Із думкою про розміщення заборони, присвяченої переслідуванню, у розділі II Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я особи» погодитись складно – навіть за очевидності тієї обставини, що поведінка, яка у Стамбульській конвенції і супровідних матеріалах до неї позначається як переслідування, спроможна шкодити

здоров'ю. Різні прояви психічного насильства, здійснюваного за допомогою інформаційних та неінформаційних засобів, справді, здатні чинити на здоров'я людини шкідливий вплив (можуть викликати неврози, інфаркти тощо). З іншого боку, спектр суспільно небезпечних наслідків переслідування не слід зводити лише до заподіяння шкоди здоров'ю. З цього приводу В. Батиргарєєва справедливо зазначає, що переслідування може впливати на емоційне, фізичне та економічне благополуччя жертв, викликаючи, зокрема, тривогу, побоювання за своє життя, безсоння, депресії, інші психічні розлади, а так само економічні збитки, пов'язані зі зниженням працездатності, вимушеною купівлею товарів для самозахисту, зміною роботи або навіть звичного місця проживання [21, с. 377]. Сталкінг у розумінні відносин між людьми передбачає переслідування однією людиною іншої людини, що спрямоване на порушення її особистої безпеки та викликає страх, невпевненість, відчуття безпорадності, незахищеності, тривоги, емоційний дискомфорт, стрес і повну дестабілізацію її повсякденного життя [26, с. 216].

На нашу думку, питання про криміналізацію переслідування може вирішуватись й у контексті неприпустимості посягань на недоторканність приватного життя, виходячи з того, що у кожної людини є своя автономна сфера, в яку ніхто не повинен втручатися, а переслідування порушує право на приватність у широкому розумінні цього поняття. Наприклад, Р. Стефанчук пропонує своє бачення категорії «право на приватність». Це право має складатися з таких компонентів: 1) можливість мати свої приватне життя; 2) можливість самому визначати свою приватну сферу життя; 3) можливість ознайомлення інших осіб із обставинами свого (приватного) особистого життя; 4) можливість дозволяти чи забороняти втручатись у своє право на приватність, крім випадків передбачених законом; 5) можливість зберігати у таємниці обставини свого приватного життя; 6) можливість вимагати захисту права на приватність [23, с. 72]. Головною метою сталкінгу виступає встановлення контролю над переслідуваною особою. Як наслідок, відбувається розмиття суті приватного життя, адже фактично зловмисник має на меті позбавити жертву особистого простору [20, с. 406].

Якщо такий підхід сприймається, то статтю про кримінальну відповідальність за переслідування доцільно розмістити у розділі V Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» – поряд із близькими за спрямованістю заборонами, які покликані забезпечувати охорону приватності (статті 162, 163, 182 КК) і за допомогою яких на сьогодні, як вже зазначалось, можуть розцінюватись окремі прояви переслідування.

З питання про коректне позначення переслідування як нового типу соціально шкідливої поведінки гостро стоїть проблема, яку Ю. Баулін вдало позначив як проблему «золотої середини»: з одного боку, необхідно ясно і зрозуміло визначити ознаки і межі кримінально протиправної поведінки, а з іншого – не допустити прогалини у визначенні певного виду суспільно небезпечної поведінки як кримінального правопорушення [27]. Як зазначає З. Загинеї-Заболотенко, невизначеність у тексті КК може проявлятися двояко. По-перше, йдеться про своєрідний дефект правового регулювання, який підлягає усуненню. По-друге, прояв невизначеності може бути й позитивним, коли відносна невизначеність кримінально-правового припису використовується законодавцем цілеспрямовано як своєрідний прийом нормотворчої техніки, що дає змогу кримінально-правовій нормі бути гнучкою та знизити рівень невизначеності кримінально-правового регулювання. Основне завдання – це відшукати оптимальний баланс між формалізацією КК, що забезпечує його стабільність, і гнучкістю кримінально-правового припису, що зумовлює динамічний розвиток цього Кодексу [28, с. 78]. Тобто наявність невизначеного контенту дає змогу забезпечити як стислість і компактність тексту КК, так і повноту регламентації кримінально-правових відносин.

Тут доречно нагадати про розроблений МВС України законопроект «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо встановлення відповідальності за переслідування» (від 28 квітня 2021 р.). Згідно з висновком НАЗК на цей законопроект ст. 146-2, якою пропонувалось доповнити КК, передбачала криміналізацію діяння, що полягає, зокрема, у

незаконному спостереженні за особою, нав'язуванні спілкування. У законопроекті, як зазначається у висновку НАЗК, не розкривається зміст зазначених понять, не окреслюються їх ознаки, не наведено інших характеристик, за якими переслідування можна було б відмежувати від суміжних складів злочинів. Висловлювались і небезпідставні побоювання через те, що за пропонованою до включення в КК ст. 146-2 могли кваліфікуватись і загалом правомірні дії особи, наприклад, журналістів, діяльність яких пов'язана з проведенням журналістських розслідувань. Реалізація пропонованих законопроектом змін може спричинити перешкоджання законній журналістській діяльності і необґрунтоване притягнення до кримінальної відповідальності журналістів, які в межах своєї професійної діяльності здійснюватимуть відеозапис із застосуванням необхідних технічних засобів [29]. Подібні застереження, вочевидь, будуть доречні і щодо приватної детективної діяльності, питання про законодавче врегулювання якої час від час постає в Україні.

Частково погоджуючись із наведеною критикою, водночас зауважимо, що без звернення до невизначеного контенту при криміналізації переслідування, вочевидь, не обійтись. З огляду на сказане, викликає сумнів правильність підходу, згідно з яким об'єктивна сторона переслідування як складу нового (для України) кримінального правопорушення має визначатись через вичерпний перелік конкретизованих дій, наприклад, саме і лише через фізичне переслідування, стеження та повідомлення потерпілій особі певної інформації.

Як вже зазначалось, з об'єктивної сторони переслідування може набувати вигляду, зокрема, таких дій, як: порушення особистого простору особи (постійне слідування за особою, небажане спілкування з іншою особою або доведення до відома цієї особи факту, що за нею стежать); прагнення до фізичної близькості з переслідуваною особою; спроби встановити контакт з цією особою за допомогою комп'ютерних технологій чи інших засобів зв'язку; нав'язування будь-якого контакту з переслідуваною особою; неналежне використання особистих даних цієї особи; погрози цій особі спричиненням шкоди фізичній недоторканості або свободі переслідуваної особи або близької їй особі; інші аналогічні дії, наприклад, псування майна іншої особи, залишення непомітних слідів контакту з особистими речами

переслідуваної особи, дії, спрямовані на домашню тварину переслідуваної особи. «... навіть відсутність самого факту фізичного переслідування буде визнаватися сталкінгом за умови, що особа відчуває себе в небезпеці чи відчуває страх» [20, с. 406]. Проявами кіберсталкінгу можуть бути: встановлення контакту по електронній пошті чи в соціальних мережах; встановлення контакту під вигаданим ім'ям; поширення інформації чи фотографій в соціальних мережах всупереч волі та бажанню постраждалої особи; викрадення особистих даних, підроблення підписів; систематичне відстеження та слідкування за інтернет-діяльністю постраждалої особи, а також систематичне дослідження особистої інформації; маніпуляція чи пошкодження паролів, комп'ютерів, облікових записів електронної пошти чи веб-сайтів постраждалої особи [9, с. 279–280].

Вважаємо, що невичерпний перелік казуїстичних вказівок варто поєднати з абстрактним описанням аналізованого кримінально протиправного діяння, орієнтуючись при цьому на ст. 34 Стамбульської конвенції.

На користь такого підходу до конструювання в Україні кримінально-правової заборони, присвяченої переслідуванню, вказує, наприклад, досвід німецького законодавця. Так, відповідно до § 238 КК ФРН (ця норма поряд із § 237 «Примусовий шлюб» і § 239 «Позбавлення людини свободи» розміщена у розділі Особливої частині КК «Злочини проти особистої свободи») систематичним переслідуванням особи у спосіб, який здатен значно погіршити якість життя особи, є: 1) пошук просторової близькості з цією особою, 2) намагання встановити з нею контакт із використанням телекомунікаційних засобів, інших засобів комунікації або через третіх осіб, 3) зловживання особистими даними цієї особи: а) замовляння для нього товарів або послуг або б) залучання третіх осіб до встановлення з ним контакту; 4) погрожування цій особі спричиненням шкоди життю, тілесній недоторканості, здоров'ю або свободі його самого або іншої близької йому особи; 5) вчинення інших дій. За ч. 2 цього параграфу покарання буде суворішим, якщо злочинець піддає потерпілого, родича потерпілого або іншу близьку їй особу небезпеці смерті або серйозного ушкодження здоров'ю, а за ч. 3 – ще суворішим, якщо злочинець спричиняє смерть переслідуваної людини.

В юридичній літературі з приводу наведених законодавчих положень роз'яснюється, що захищеним правовим благом (об'єктом злочину – якщо використати вітчизняну кримінально-правову термінологію) у цьому разі виступає свобода формування волі та дій особистості щодо облаштування власного життя, а так само фізична недоторканість і життя потерпілого. Трапляються випадки, коли певна особа (як правило, колишній чоловік або дружина, особа з кола прихильників, колег, знайомих, заздрісників тощо) піддає потерпілого психічному терору і тим самим грубим чином порушує сферу його особистого життя. Це проявляється в тому, що внаслідок постійного знаходження під масивним психічним тиском потерпілий починає як можна рідше покидати своє помешкання, змушений змінювати звички, місце роботи або проживання тощо. При цьому «наполегливо (нав'язливо)» означає систематичне переслідування, яке характеризується не лише неодноразовістю, а й об'єктивною послідовністю і суб'єктивною зловмисністю (злісністю) поведінки. Тобто систематично переслідує іншу людину той, хто неодноразово здійснює вказані дії і при цьому, по-перше, усвідомлено протидіє незгоді потерпілого або через байдужість ігнорує його волю і, по-друге, діє, виявляючи при цьому свою зневагу до волевиявлення потерпілого і свою готовність до такої зневаги й надалі. Відповідальність за чинною редакцією § 238 КК ФРН настає вже тоді, коли переслідувач чинить на потерпілого психічний тиск, потенційно здатний змусити його до зміни свого життя. Отже, вирішальним є не стільки фактично заподіяне значне погіршення якості життя потерпілого, скільки об'єктивна придатність діяння для настання подібного злочинного наслідку (формальна конструкція). Підставою ж для закріплення § 238 КК ФРН відкритого переліку дій, попри сумнів у конституційності кримінально-правової заборони в цій частині, стала необхідність врахувати різноманітність типових для сталкінгу поведінкових схем, подальший технічний розвиток, щоб запобігти можливому виникненню прогалин кримінальної караності [30, с. 345–348].

У вітчизняній юридичній літературі зустрічаються подібні висловлювання. Так, стверджується, що не всі переслідувачі хочуть нашкодити жертві і залякати її. Навпаки, часто переслідувач настільки любить свою жертву, що навіть переконаний

у взаємних симпатіях. Залякування і прагнення викликати страх у таких випадках є не метою, а скоріше наслідком [31, с. 54].

У разі криміналізації переслідування в Україні факт вчинення такого посягання, з огляду на його показані вище особливості, буде непросто довести, у зв'язку з чим заслуговує на увагу думка окремих дослідників про віднесення переслідування до кримінальних правопорушень, кримінальне провадження щодо яких здійснюється у формі приватного обвинувачення [13, с. 61; 25, с. 597–598]. Отже, дотримання такого принципу криміналізації, як процесуальна здійсненність кримінального переслідування, потребуватиме внесення змін до ст. 477 КПК України (щонайменше в частині некваліфікованого переслідування).

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки.

У законодавстві України відсутній такий окремий вид правопорушення, як переслідування. У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» поняття переслідування використовується у значенні, відмінному від закріпленого у ст. 34 Стамбульської конвенції і супровідних документах до неї. Кореспондування положень КК із відповідним конвенційним положенням є фрагментарним, а усунення існуючої в кримінально-правовому полі України прогалини можливе лише в результаті конструктивної законодавчої роботи.

Виконання Україною відповідного міжнародно-правового зобов'язання, зумовленого ратифікацією Стамбульської конвенції, має бути виваженим, що актуалізує звернення до релевантного зарубіжного досвіду. При криміналізації в Україні сталкінгу є сенс взяти до уваги спосіб закріплення (описання) переслідування в КК ФРН, де цей тип соціально неприйнятної поведінки визначено чітко і повно. Зокрема, на сприйняття заслуговує підхід німецького законодавця в частині закріплення відкритого переліку дій, які можуть розцінюватись як переслідування, адже такий підхід зумовлений схвальним прагненням охопити різноманітність типових для сучасного сталкінгу поведінкових схем і запобігти можливій прогальності кримінального закону, зокрема через розвиток цифрових технологій. Тому не може бути підтриманий підхід, згідно з яким об'єктивна сторона переслідування як складу нового (для України) кримінального

правопорушення має визначатись через вичерпний перелік конкретизованих дій. De lege ferenda переслідування може бути визначене як умисне повторюване стеження, слідування, спостереження за особою, встановлення небажаного спілкування з нею, зокрема з використанням інформаційних систем чи мережі Інтернет, або як інша подібна незаконна поведінка, яка порушує (*варіант* – здатна порушити) звичний (*варіант* – повсякденний) спосіб життя потерпілого та (або) змушує його боятися за свою безпеку чи безпеку своїх близьких.

Стаття про відповідальність за переслідування може бути розміщена або у розділі III Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи» (з огляду на те, що особиста свобода як родовий об'єкт відповідних кримінальних правопорушень, не обмежуючись фізичною свободою людини, включає в себе свободу людини в частині можливості вибору нею своєї поведінки, свободу самостійно розпоряджатись собою та узгоджується із цивілістичним розумінням особистої свободи як особистого немайнового блага фізичної особи), або у розділі V Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» – поряд із близькими за спрямованістю заборонами, які покликані забезпечувати охорону приватності (статті 162, 163, 182 КК) і за допомогою яких на сьогодні можуть розцінюватись окремі прояви переслідування (виходячи з того, що у кожної людини є своя автономна сфера, в яку ніхто не повинен втручатися, а переслідування порушує право на приватність у широкому розумінні цього поняття).

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Закон України від 20 червня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text> (дата звернення: 25.03.2024).
2. Головкін О. В., Стадник В. П., Чубко Т. П. Стамбульська конвенція: ризики для суспільства і сім'ї. *Судова апеляція*. 2018. № 4. С. 90–99.
3. Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах глобальних

викликів сьогодення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8 липня 2022 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 276 с.

4. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваїте, 2019. 288 с.

5. Оленіна Я. Г. Матеріальні джерела положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 2011 року щодо криміналізації злочинних діянь. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2016. Вип. 37. Том 3. С. 59–63.

6. Росохата Д. Дискримінація vs ефективне розслідування домашнього насильства. 8 листопада 2022 р. URL: <https://justtalk.com.ua/post/diskriminatsiya-vs-efektivne-rozsliduvannya-domashnogo-nasilstva> (дата звернення: 25.03.2024).

7. Харитонova А. Сексуальне насильство, Стамбульська конвенція і реформи: сміливість продовжувати. 8 вересня 2022 р. URL: <http://jurfem.com.ua/sexualne-nasyilstvo-stambulska-konventsija-i-reformy/> (дата звернення: 25.03.2024).

8. Хавронюк М. Стамбульська конвенція: до чого зобов'язує ратифікація? 7 липня 2022 р. URL: <https://justtalk.com.ua/post/stambulska-konventsija-do-chogo-zobovyazue-ratifikatsiya-> (дата звернення: 25.03.2024).

9. Руфанова В. М. Діджиталізація гендерно зумовленого насильства. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 2. С. 273–285.

10. Васильєв А. А., Юртаєва К. В. Реалізація положень Стамбульської конвенції в законодавстві України про кримінальну відповідальність: системно-правовий аналіз внесених змін і доповнень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 279–284.

11. #СтопСталкінг: що таке переслідування і як від нього захиститися. 14 травня 2019 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-stopstalking-shcho-take-i-yak-zahystytysia/29940709.html> (дата звернення: 25.03.2024).

12. Нікітіна Ю. Сталкінг: про що це? 6 серпня 2021 р. URL: <https://jurfem.com.ua/stalking-proo-scho-tse-article/> (дата звернення: 20.12.2023).

13. Відповідність окремих законів України вимогам Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Аналітичний звіт. Підготовлений та відредагований Хав'єром Тручеро Куевас і Ганною Христовою для Ради Європи за участю Миколи Хавронюка. Травень 2015 р. 93 с.

14. Сексуальне кібернасильство: механізми реагування та виклики. 16 с. URL: <https://justtalk.com.ua/post/seksualne-kibernasilstvo-mehanizmi-reaguvannya-ta-vikliki-discussion-paper> (дата звернення: 25.03.2024).

15. Шармар О. М. Проблемні питання імплементації положень Стамбульської конвенції в кримінальне законодавство України. *Пам'яті професорів П. С. Матишевського та С. С. Яценка: 1. Збірка тез доповідей учасників науково-практичного круглого столу «Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України: 1992–2022 роки» (18 листопада 2022 року). 2. Збірка тез доповідей учасників науково-практичної конференції «Сучасне кримінальне право України: конституційний, міжнародно-правовий та порівняльно-правовий виміри» (Яценківські читання) (2 лютого 2023 року) / упоряд. А. А. Стрижевська, С. Д. Шапченко, К. П. Задоя. Київ, 2023. С. 84–88.*

16. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) 11 травня 2011 р., та Пояснювальна доповідь. Київ: Видавництво «К.І.С.» 2014. 189 с. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e> (дата звернення: 20.12.2023).

17. Гурковська К. А., Мороз О. Б. Проблеми реалізації положень Стамбульської конвенції у національному законодавстві України з протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 319–322.

18. Кримінальний кодекс України. Контрольний текст проєкту (станом на 25.02.2024 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf> (дата звернення: 25.03.2024).

19. Задоя К. П., Оленіна Я. Г. Відповідність кримінального законодавства України положенням Конвенції Ради Європи про попередження та боротьбу з насильством стосовно жінок та домашнім насильством 2011 року щодо переслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 177–179.

20. Хлопов А. О. Сутність сталкінгу як суспільно-небезпечного діяння та роль інформації приватного характеру з ознаками таємниці у формуванні тактики поведінки переслідувача. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 404–408.

21. Батиргарєєва В. С. Стокерство. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 2. С. 376–378.

22. Андрушко А. В. Злочини проти волі, честі та гідності особи (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Ужгород. 2021. 675 с.

23. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія / Відп. ред. Я. М. Шевченко. Київ: КНТ, 2008. 625 с.

24. Савінова Н. А. Насильство над особистістю – кримінальні правопорушення проти гідності людини. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 2. С. 122–138.
25. Собко Г. М. Кримінально-правові та кримінологічні основи протидії психічному насильству: дис. ...д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2020. 791 с.
26. Кваша Р. С. Сталкінг (нав'язливе переслідування): зарубіжний досвід кримінально-правової протидії. *Альманах права*. 2022. Вип. 13. С. 216–221.
27. Баулін Ю. Тенденції розвитку сучасного кримінального права України. *Юридичний вісник України*. 14–20 квітня 2007 р. № 15.
28. Загине́й-Заболо́тенко З. Невизначеність vs визначеність кримінального закону України. *Право України*. 2020. № 2. С. 67–80.
29. Висновок антикорупційної експертизи проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо встановлення відповідальності за переслідування» (від 28 квітня 2021 р.). URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/vysnovok-antykoruptsiynoyi-ekspertyzy-proyektu-zakonu-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-do-kryminalnogo-ta-kryminalnogo-protsesualnogo-kodeksiv-ukrayiny-shhodo-vstanovlennya-vidpovidalnosti-za-peresliduvann/> (дата звернення: 25.03.2024).
30. Уголовное уложение Федеративной Республики Германия – Strafgesetzbuch (StGB). Перевод Головненкова П. В. Potsdam: Universitätsverlag Potsdam, 2021. 489 с.
31. Бежевець А. М., Шах К. І. Кібербулінг та кіберсталкінг в інтернет-середовищі: порівняльно-правовий аналіз понять. *Інформація і право*. 2022. № 3. С. 49–54.

References

1. On the ratification of the Council of Europe Convention on the prevention of violence against women and domestic violence and the fight against these phenomena: Law of Ukraine (June 20, 2022). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text> (in Ukrainian).
2. Golovkin, O.V., Stadnyk, V.P., Chubko, T.P. (2018). Stambulska konventsia: ryzyky dlia suspilstva i simi. [Istanbul Convention: risks for society and the family]. *Sudova apeliatsiia*, 4, 90-99. (in Ukrainian)
3. Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku systemy zapobihannia ta protydii domashnomu nasyilstvu ta nasyilstvu za oznakoiu stati v umovakh hlobalnykh vyklykiv sohodennia: materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii (2022). Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 276 p. (in Ukrainian)
4. Dudorov, O.O., Havronyuk, M.I. (2019). *Vidpovidalnist za domashnie nasyilstvo i nasyilstvo za oznakoiu stati (naukopraktychnyi komentar novel Kryminalnoho kodeksu Ukrainy)* [Liability for domestic violence and gender-based violence (scientific and

practical commentary on the novels of the Criminal Code of Ukraine)]. Kyiv: Vaite. (in Ukrainian)

5. Olenina, Y.G. (2016). Materialni dzherela polozhen Konventsii Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu iz tsymy yavyschamy vid 2011 roku shchodo kryminalizatsii zlochyynykh diian [Material sources of the provisions of the Convention of the Council of Europe on the prevention of violence against women and domestic violence and the fight against these phenomena from 2011 regarding the criminalization of criminal acts]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia PRAVO*. 37(3), 59-63. (in Ukrainian)

6. Rosohata, D. (2022). Dyskryminatsiia vs efektyvne rozsliduvannia domashnoho nasylstva [Discrimination vs effective investigation of domestic violence]. Retrieved from <https://justtalk.com.ua/post/discrimination-vs-efektivne-rozsliduvannya-domashnogo-nasilstva>. (in Ukrainian)

7. Kharytonova, A. (2022). Seksualne nasylstvo, Stambulska konventsii i reformy: smilyvist prodovzhuvaty [Sexual violence, the Istanbul Convention and reforms: the courage to continue]. Retrieved from <http://jurfem.com.ua/sexualne-nasylstvo-stambulska-konventsii-i-reformy/> (in Ukrainian)

8. Khavroniuk, M. (2022). Stambulska konventsii: do choho zoboviazue ratyfikatsiia? [Istanbul Convention: what does ratification oblige?]. Retrieved from <https://justtalk.com.ua/post/stambulska-konventsii-do-choho-zoboviazue-ratyfikatsiia> (in Ukrainian)

9. Rufanova, V.M. (2020). Didzhytalizatsiia henderno zumovlenoho nasylstva [Digitization of gender-based violence]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*, 2, 273-285. (in Ukrainian)

10. Vasiliev, A.A., Yurtayeva, K.V. (2019). Realizatsiia polozhen Stambulskoi konventsii v zakonodavstvi Ukrainy pro kryminalnu vidpovidalnist: systemno-pravovyi analiz vnesenykh zmin i dopovnen [Implementation of the provisions of the Istanbul Convention in the legislation of Ukraine on criminal responsibility: systemic and legal analysis of the introduced changes and additions]. *Porivnialno-analitychne parvo*, 1, 279-284. (in Ukrainian)

11. #StopStalking: what stalking is and how to protect yourself from it (2019). Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/news-stopstalking-shcho-take-i-yak-zahystytysia/29940709.html>. (in Ukrainian)

12. Nikitina, Y. (2021). Stalkinh: pro shcho tse? [Stalking: what is it about?]. Retrieved from <https://jurfem.com.ua/stalking-proo-scho-tse-article/> (in Ukrainian)

13. Vidpovidnist okremykh zakoniv Ukrainy vymoham Konventsii Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu z tsymy yavyschamy. Analitychnyi zvit [Compliance of individual laws of Ukraine with the requirements of the Council of Europe Convention on the prevention of violence against

women and domestic violence and the fight against these phenomena. Analytical report]. (2015). Prepared and edited by Javier Truchero Cuevas and Hanna Hristova for the Council of Europe with the participation of Mykola Havroniuk. (in Ukrainian)

14. Seksualne kibernasylstvo: mekhanizmy reahuvannia ta vyklyky [Sexual Cyberviolence: Response Mechanisms and Challenges]. Retrieved from <https://justtalk.com.ua/post/seksualne-kibernasylstvo-mehanizmi-reaguvannya-ta-viklyki-discussion-paper>. (in Ukrainian)

15. Sharmar, O.M. (2023). Problemni pytannia implementatsii polozhen Stambulskoi konventsii v kryminalne zakonodavstvo Ukrainy [Problematic issues of implementation of the provisions of the Istanbul Convention in the criminal legislation of Ukraine.]. *Pamiati profesoriv P. S. Matyshevskoho ta S. S. Yatsenka*: 1. Zbirka tez dopovidei uchastykiv naukovo-praktychnoho kruhloho stolu «Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny proty osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy: 1992–2022 roky» (18 lystopada 2022 roku). 2. Zbirka tez dopovidei uchastykiv naukovo-praktychnoi konferentsii «Suchasne kryminalne pravo Ukrainy: konstytutsiinyi, mizhnarodno-pravovyi ta porivnialno-pravovyi vymiry» (Yatsenkivski chytannia) (2 liutoho 2023 roku) (pp. 84-88). Kyiv. (in Ukrainian)

16. Convention of the Council of Europe on preventing and combating violence against women and domestic violence, opened for signature in Istanbul, Turkey on 11 May 2011, and Explanatory Report (2014). Kyiv: “K.I.S” Publishing House. Retrieved from <https://rm.coe.int/1680093d9e> (in Ukrainian)

17. Gurkovska, K. A., Moroz, O. B. (2023). Problemy realizatsii polozhen Stambulskoi konventsii u natsionalnomu zakonodavstvi Ukrainy z protydii domashnomu nasylstvu ta nasylstvu za oznakoiu stati. [Problems of implementing the provisions of the Istanbul Convention in the national legislation of Ukraine on combating domestic violence and gender-based violence]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 2, 319-322. (in Ukrainian)

18. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Kontrolnyi tekst proiektu (stanom na 25.02.2024 roku) [Criminal cod of Ukraine. Control text of the project (as of February 25, 2024)]. Retrieved from <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf>. (in Ukrainian)

19. Zadoya, K.P., Olenina, Y.G. (2016). Vidpovidnist kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy polozhenniam Konventsii Rady Yevropy pro poperedzhennia ta borotbu z nasylstvom stosovno zhinok ta domashnim nasylstvom 2011 roku shchodo peresliduvannia [Compliance of the criminal legislation of Ukraine with the provisions of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence of 2011 regarding harassment]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 4, 177-179. (in Ukrainian)

20. Khlopov, A.O. (2020). Sutnist stalkinhu yak suspilno-nebezpechnoho diiannia ta rol informatsii pryvatnoho kharakteru z oznakamy taiemnytsi u formuvanni taktyky

povedinky peresliduvacha [The essence of stalking as a socially dangerous act and the role of information of a private nature with signs of secrecy in the formation of tactics of the stalker's behavior]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 4, 404-408. (in Ukrainian)

21. Batyrgareeva, V.S. (2015). Stokerstvo [Stokerstvo]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*, 2, 376-378. (in Ukrainian)

22. Andrushko, A.V. (2021). *Crimes against the will, honor and dignity of a person (criminal law and criminological research)*: PhD diss. Uzhhorod. (in Ukrainian)

23. Stefanchuk, R.O. (2008). *Osobysti nemainovi prava fizychnykh osib (poniattia, zmist, systema, osoblyvosti zdiisnennia ta zakhystu): monohrafiia* [Personal non-property rights of natural persons (concept, content, system, features of implementation and protection): monograph]. Kyiv: KNT. (in Ukrainian)

24. Savinova, N.A. (2021). *Nasylstvo nad osobystistiu – kryminalni pravoporushennia proty hidnosti liudyny* [Violence against the individual – criminal offenses against human dignity]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*, 2, 122-138. (in Ukrainian)

25. Sobko, G.M. (2020). *Criminal law and criminological bases of combating psychological violence*: PhD diss. Kyiv. (in Ukrainian)

26. Kvasha, R.S. (2022). *Stalkinh (naviazlyve peresliduvannia): zarubizhnyi dosvid kryminalno-pravovoi protydii* [Stalking (obsessive stalking): foreign experience of criminal legal countermeasures]. *Almanakh prava*, 13, 216-221. (in Ukrainian)

27. Baulin, Yu. (2007). *Tendentsii rozvytku suchasnoho kryminalnoho prava Ukrainy* [Trends in the development of modern criminal law of Ukraine]. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy*, 15 (April 14–20). (in Ukrainian)

28. Zahynei-Zabolotenko, Z. (2020). *Nevyznachenist vs vyznachenist kryminalnoho zakonu Ukrainy* [Uncertainty vs certainty of the criminal law of Ukraine.]. *Pravo Ukrainy*, 2, 67-80. (in Ukrainian)

29. The conclusion of the anti-corruption examination of the draft Law of Ukraine “On Amending the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine on Establishing Liability for Persecution” (April 28, 2021). Retrieved from <https://nazk.gov.ua/uk/documents/vysnovok-antykorrupsijnoyi-ekspertyzy-proyektu-zakonu-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-do-kryminalnogo-ta-kryminalnogo-protsesualnogo-kodeksiv-ukrayiny-shhodo-vstanovlennya-vidpovidalnosti-za-peresliduvann/> (in Ukrainian)

30. *Uholovnoe ulozhenye Federativnoi Respublyky Hermaniya – Strafgesetzbuch (StGB)*. Perevod Holovnenkova P.V. [Criminal law of the Federal Republic of Germany – Strafgesetzbuch (StGB). Translated by P.V. Golovnenkov]. Potsdam: Universitätsverlag Potsdam. Retrieved from <https://publishup.uni-potsdam.de/frontdoor/index/index/docId/47371> (in Russian)

31. Bezhevets, A.M., Shah, K.I. (2022). Kiberbulinh ta kiberstalkinh v internet-seredovyshchi: porivnialno-pravovyi analiz poniat [Cyberbullying and cyberstalking in the Internet environment: comparative legal analysis of the concepts]. *Informatsiia i pravo*, 3, 49-54. (in Ukrainian)